

Det strategiske blik

Træk af Per Ingesmans forskningsprofil

Lars Bisgaard

I mit arbejdsværelse står et gammelt, gråmeleret ringbind, godt slidt i hjørnerne. Det er velordnet og har både indholdsfortegnelse og tolv nummererede indstik. Slår man op på de første indsatte sider, er der på linjeret papir og med en letlæselig hånd skrevet arkivbetegnelsen: “LaVib. Århus bispearkiv. Specifikationer af de kongelige kirkers indkomster 1710 (C3-1075)”. Øverst på siden er anført dateringen “11/12 1986” og påtegningen “P.I.” Med andre ord, signaturen for festskriftets modtager Per Ingesman.

Ringbindet er en foræring fra dets ophavsmand. I sin tid som seniorstipendiat i årene 1985-88 påbegyndte Ingesman at skrive de historiske indledninger til kirkeværket Danmarks Kirker for det gamle Skanderborg Amt. De første fra hans hånd udkom i 1988. De figurerer ikke på hans officielle publikationsliste, men dengang tjente de et godt formål. Pers videre ansættelsesmuligheder havde nemlig nået et kritisk punkt. Universitetets egne stipendier rakte ikke længere, og de eksterne fonde havde endnu ikke fået øje på den lovende forsker fra Aarhus. Af overlevelsessensyn måtte alle døre derfor holdes åbne. Uforudsete hændelser i 1987 – hvilke afsløres senere – ændrede imidlertid hans situation radikalt. Derfor gav Per stafetten videre til mig. I dag har hans gamle ringbind en ikke ringe affektionsværdi.

Ringbindets indhold fortæller noget væsentligt om festskriftets modtager. For det første hans ligefremme omgang med arkiver. Utrykt arkivalsk materiale har spillet en hovedrolle i hans forskning. For det andet udtrykker indholdet af det gamle bind en tidlig evne til at tænke strategisk, noget som kendetegner hans senere forskningstiltag. For det tredje illustrerer det så åbenlyst den flid, han gennem årene har vist, og som har været med til at bringe ham langt. Men mest af alt vidner det om den ordentlighed, som præger hans studier og opførsel som menneske. Mange er blevet hjulpet af ham i tidens løb, mig selv inklusiv. Og den hjælp rækker langt ud over modtagelsen af et ringbind.

I det følgende skal jeg forsøge at trække nogle hovedlinjer i den forskning, som Ingesman har bedrevet. Den spænder vidt. Fra de første spadestik i og omkring et snævert århusiansk miljø for senmiddelalderlig dansk historieforskning til arbejdet med nogle af de store europæiske udviklinger, som pavestolen fra højmiddelalderen og frem var med til at igangsætte. Det er historien om et

engagement og en udholdenhed, som kom fra ingenting, men som voksede og blev til både disputats og et stort formidlingsmæssigt virke. I dag er Per Ingesman ikke blot en markant skikkelse indenfor dansk kirkehistorie, han er en internationalt kendt forsker, hvis indsats for forståelsen af kanonisk ret i middelalderen både er respekteret og anerkendt.

De unge år

Når man sidder med Ingesmans tidlige indsats, bliver det klart, hvor klassisk en uddannelse, han erhvervede. Udpræget mesterlære, et godt og stort speciale, videre derfra med et beslægtet emne til kandidatstipendiet, alt sammen viet samme felt, den senmiddelalderlige danske kirkeorganisation. Det var professor, dr.theol. Troels Dahlerup og dennes undervisning, der fangede ham ind. I det festskrift, som han siden redigerede til denne sammen med Aage Andersen og Erik Ulsig, skrev han i forordet, hvordan Dahlerups optræden ved en forelæsning eller et disputatsforsvar kunne være et show.¹ Det kunne hans almindelige undervisning også. Noget så tørt som skriftlæsning kunne endog flyve afsted, for ingen kunne begejstres som den gamle mester, når bestemmelsen af det enkelte bogstav skulle finde sted. Der var fælder nok, og anekdoterne stod i kø.

På den måde var personen Dahlerup vigtig, men vigtigere var hans forskning. I licentiatafhandlingen fra 1985 skrev Ingesman i indledningen, hvorfor det blev ham magtpåliggende at gå uhildet til senmiddelalderen. Dette forhold kunne være værd at pointere på Kristendomskundskab, for kirkehistorikerne så traditionelt på perioden som en optakt til Reformationen. Men så overser man noget væsentligt:

Dette udgangspunkt er først og fremmest inspireret af Troels Dahlerups forskning, der viser senmiddelalderens danske samfund som et "åbent samfund" med betydelige muligheder for mobilitet og som et samfund, i hvilket personlige bånd spiller en afgørende rolle.²

Allerede i specialet, som i omarbejdet form blev udgivet i 1990, havde Ingesman søgt at konkretisere dette. I universitetsåret 1976-77 havde han fulgt et af Dahlerups kurser, og i sommeren 1977 opsøgte han professoren for at skrive speciale hos ham. Her fik han "straks præsenteret en passende

1 Ingesman (red.): *Festskrift til Dahlerup*, VIII.

2 Ingesman: *Den lundensiske Kapitelsgejstlighed*, 2.

opgave: en undersøgelse af ærkebispens forleningspraksis”.³ Ingesmans valgte formulering er sigende for den gamle praksis vedrørende specialer. Den studerende valgte vejleder, men ikke emne: det blev givet. Denne tradition går formentlig tilbage til Dahlerups egne mentorer, Erik Arup, Astrid Friis og Aksel E. Christensen.

Ingesman beskriver herefter de kvaler, han oplevede. De indledende øvelser bestod i at danne sig et overblik over ærkesædets embeder og opbygning, for det skulle jo på plads, før man kunne analysere, hvem der fik hvilke poster. Imidlertid svulmede forundersøgelsen op og var ved at tage magten fra ham. “På den måde gik nogle år.” Så tørt kan kun en tålmodig og pligttopfyldende sjæl skrive. Ja, havde det været anno 2018, var den unge københavnerdreng blevet smidt ud af sit studium. Men ikke den gang. Det gik jo, som det skulle, og for at motivere yderligere udskrev professoren en prisopgave om et dansk bispedømmes godsadministration i senmiddelalderen. “Fristet heraf lykkedes det mig omsider at få færdiggjort arbejdet”, lyder Ingesmans enkle dom i tilbageblikket. Men da var det også blevet til en besvarelse på godt 500 sider, som det havde taget fire år at få skrevet. Afhandlingen blev belønnet med universitetets guldmedalje.

Det er set før og bestemt også siden, at et forarbejde er blevet til den egentlige undersøgelse. I nævnte tilfælde var ulykken ikke så stor, for med et tildelt kandidatstipendium fra Institut for Kristendomskundskab, hvor Per sideløbende med specialeskrivningen havde taget sit bifag, kunne arbejdet med den oprindelige opgave gøres færdigt. Nu skulle det afgøres, hvorfra den lundensiske kapitelsgejstlighed rekrutteredes. Den 331 sider lange afhandling herom forelå i 1985.

De to studier er Ingesmans hovedindsats fra de unge år, og derfor må det være rimeligt et øjeblik at se på resultaterne. Overordnet set bekræftede de Dahlerups teorier om den trængte lavadel, men der kom også forhold frem, som pegede mod vigtigheden af nye forskningsfelter.

Der lå i arven fra C.A. Christensens studier fra 1960'erne af Slesvigbispens jorde en overbevisning om, at den senmiddelalderlige agrarkrise var den udslagsgivende faktor. En differentieret højmiddelalderlig godsstruktur var her kommet under forvandling, og i det nye system blev fæstegårdene af mere jævn størrelse. Højadelen kom derved nok under pres, men lavadelens position var dog væsentligt mere udsat, kunne en Dahlerup pointerende føje til. De lavadelige tjente som fogeder snart for gejstlige, højadelige eller på kronens jorde, og som administratorer blev de en kasterbold for diverse omlægninger. Ingesmans regnskabsmateriale fra Lund stammede dog først fra

3 Ingesman: *Ærkesædets godsadministration*, ikke pagineret forord.

1400-tallet, og her måtte han konstatere, at de grundlæggende tilpasninger hen mod lige store fæstegårde allerede var indtruffet. Derimod kunne han iagttage et nyt pres ved 1500-tallets begyndelse under ærkebisp Birger Gunnersen, idet denne indskrænkede mængden af administratorer. Ingesman undlod klogeligt at diskutere, om den nedarvede årsagssammenhæng derved kunne opretholdes.

Derimod satte han Gunnesen op mod forgængeren Jens Brostrup (1472-97), som havde forfulgt en anden kurs i sin ledelse af stiftet. Brostrup var sjællænder og selv af lavadelig herkomst, og han brugte kredsen af egne svende, som han for en stor del havde med hjemmefra, til at finde sine nye administratorer. Dette satte Ingesman op imod et af de andre dogmer i forskningstraditionen, nemlig at slægt var af afgørende betydning. Men her kunne han jo vise, at de personlige bånd til en herre var mindst lige så vigtige. En anden af Dahlerups kongstanker.

Denne iagttagelse blev yderligere bestyrket med værket fra 1985 om Lunds domkapitel. Her undersøgte Ingesman i alt 145 kendte medlemmer af kapitlet i tiden efter 1404 med henblik på at fastslå deres sociale baggrund. Han kunne iagttage en grundlæggende forskel mellem domkapitlets prælaturer, altså de fineste og største embeder, og resten af kannikedømmerne. De højeste embeder blev i stigende grad besat af mænd fra højadelige familier, ligesom selve bispeembedet ved 1500-tallets begyndelse blev det. Det helt nye lå dog i, at Ingesman påviste, at de jævne kanniker var kendetegnet ved en ret differentieret baggrund. Nogle var lavadelige, endnu flere kom fra byerne, og så var der som altid, når man arbejder med middelalderlige kilder, en stor gruppe, som ikke kunne identificeres. Adelen havde altså ikke monopol på disse stillinger, lød konklusionen. Derimod var en helt anden tendens ret tydelig i materialet, nemlig at det i stigende grad krævede en universitetsgrad at sidde i kapitlet. Senmiddelalderens domsæder var professionaliserede – og ikke reduceret til passende bijob for en fyrste at uddele, sådan som det blev efter Reformationen.

Ingesmans studier i den danske kirkeorganisation fra senmiddelalderen repræsenterer et højdepunkt i emnets udforskning. De fandt sted i respekt for en nedarvet tradition, men de fornyede den og pegede på nye områder, som med rette kunne udforskes yderligere. Når vi i dag ved, at middelalderens elite i byerne var mangeartet, og når det almindeligvis antages, at statsdannelsen intensiveredes i tiden o. 1500, er der meget at hente i værkerne for ny forskning. Dertil er de skrevet i et klart sprog, som gør dem mere tilgængelige end Dahlerups værker, der, som Mikael Venge har formuleret det, ofte var for indforståede.⁴ Supplerende forhold om kirkeadministrationen kan findes i de

4 Venge: "Danmark i senmiddelalderen", 516.

artikler, som Ingesman fik trykt i tidens mange festskrifter fra 1980'erne og -90'erne.⁵

At forny traditionen

Ingesman fik altså en klassisk uddannelse og forfulgte et allerede udlagt spor i sine tidlige værker. Hans senere udvikling viser imidlertid, at han af den grund ikke blot godtog tingenes overlevering. Som initiativtager til de såkaldte Sandbjergsymposier fra midten af 1990'erne og godt ti år frem, var Ingesman med til at sætte en ny dagsorden for dansk senmiddelalderforskning. Bevidstheden om og nødvendigheden af traditionskritik kan dog følges væsentligt længere tilbage.

Som studerende havde Ingesman i 1978 været med til at oprette den historiske foreningsforening *Historia*. Her var han med til at arrangere en diskussionsaften om oldtidsforskningen (antikken). Om denne skrev han efterfølgende: "Debataftenen [...] viste, at en spændende og udbytterig diskussion kunne opstå, når oldtidsforskere med forskellige synspunkter og arbejdssteder kom sammen for at debattere."⁶ På samme måde var han med til at invitere til diskussion om marxismens tolkninger af historie. Benita Scocozza var således indbudt i foreningens første semester og Henrik Jensen fra RUC i det efterfølgende.

Foreningen var ellers blevet til i protest mod tidens herskende marxistiske strømninger og den dominans, dens tilhængere udøvede. I foråret 1977 var det kommet så vidt, at Historisk Institut blev besat af studenterorganisationen Fronten. En gruppe af studerende, som ikke tidligere havde været studenteraktive, forsøgte nu forgæves at få den ophævet. Som kompensation valgte de at samles om at genskabe instituttets gamle historiske forening (1939), som uvist hvornår var blevet nedlagt. Intentionen var "at samle instituttets lærere og studerende i et rent fagligt samvær, at skabe et fagligt og socialt miljø på instituttet og derigennem at bygge bro over fronterne."⁷ Disse ord var Ingesman med til at skrive som foreningens første formand. Sammen med Michael Gelting, Aage Andersen, Jens Villiam Jensen og H.P. Raaby oprettede han sideløbende

5 Ingesman: "Det lundensiske officialembede". Flere bidrag fik en drejning mod mentalitetshistorien, således: Ingesman: "Sankt Jørgens alter i Lund" og "Kirke og ejendom i dansk senmiddelalder". I endnu andre var den gejstlige heraldik emnet, et andet felt arvet fra Dahlerup, således Ingesman: "Middelalderens danske bispesegl".

6 *Program Historia Efterår 1978*, 3. Ordene kunne have stået i forordet til et af Sandbjergsymposierne.

7 *Program Historia Efterår 1982*, indlagt jubilæumsskrift for de første fem år.

det nye forlag, *Arusia*, som skulle konkurrere med det marxistiske *Modtryk* og de kommercielle forlag om levering af historisk forskning. *Arusia* nåede at udgive syv bøger i 1980'erne, heriblandt festskrifterne til Poul Enemark i 1983, Dahlerups i 1985 og Erik Ulsigs i 1988, før det nedlagdes.

Som det ses, var forholdet til marxismen dobbelt. På den ene side var der kritik af dens tilhængere for deres mangel på respekt for mindretallet. På den anden side ville kredsene om Ingesman gerne diskutere de udfordringer, som marxisternes kritik af den traditionelle historieskrivning rejste. De mange debataftener i *Historia*, hvor fx den om mentalitetshistorie i 1982 virkelig rykkede, var udtryk herfor. Det var i samme ånd, at Gelting i en skelsættende artikel fra 1985 forholdt sig kritisk til dansk middelalderforskning.⁸

Disse tendenser ses ikke i Ingesmans karriereskifter fra 1980'erne, og de kommer først frem, når man tager et bredere blik på de unge år. Det var derfor gamle tanker, som kom til udtryk, da Ingesman i 1990'erne opfandt de såkaldte Sandbjergsymposier, afviklet i hhv. 1993, 1997 og 2002.⁹ De havde navn efter herregården Sandbjerg på Sundeved, som Aarhus Universitet havde modtaget ved arv og omdannet til kursussted.

En af inspirationskilderne til disse var et ønske om at bevæge sig væk fra den materialistiske tendens, der havde præget det århusianske historikermiljø. Dette ønske lå både i tiden, men fremmedes også af, at Ingesman i mellemtiden var havnet på den anden side af bordet hos teologerne. Det udtrykkes stærkt i en større historiografisk artikel, som Ingesman skrev til tidsskriftet *Fønix* i 1992. Her udfoldede han sine tanker om den danske historikertradition, påvirket som de fleste dengang var af Jens Chr. Manniches bog om *Den radikale historikertradition*. Det skete bl.a. ved kritisk at undersøge Erik Arups syn på kirke og religion i dennes Danmarkshistorie fra 1932, men også ved at påpege, at danske kirkehistorikere var stærkt påvirket af samme tradition.¹⁰

Det første af Sandbjergsymposierne var af flere grunde det vigtigste. Først og fremmest fordi konferencen så entydigt var en traditionskritisk, strategisk satsning. Ingesman skrev selv efterfølgende om dens formål, at den skulle gøre status ved at sammenfatte en menneskealders forskningsindsats om senmiddelalderen og perspektivere mod nye satsningsområder.¹¹ Baggrunden stak nok dybere. I stigende grad blev forskningsbevillinger ikke kun tildelt individuelle

8 Gelting: "Mellem udtørring og nye strømninger", 1-12.

9 Andre debatterende indlæg fra denne tid er Ingesman: "Dansk senmiddelalderforsknings fremtid" (skrevet sammen med Niels Hybel, Jens E. Olesen og Bjørn Poulsen) og Ingesman: "Det historiografiske traditionsbegreb".

10 Ingesman: "Radikalisme og religion", 59. Artiklen demonstrerer med al tydelighed bevidstheden om at forholde sig kritisk til en forskningstradition.

11 Ingesman: *Danmark i senmiddelalderen*, 7.

forskere, men nok så meget projekter. Større satsninger som “Projekt middelalderbyen” havde i 1980’erne vist, at man ved at arbejde sammen kunne igangsætte undersøgelser, som en enkelt forsker aldrig ville kunne gennemføre. Dertil kom, at middelalderen som periode ville være udsat, hvis vindene begyndte at blæse mod store bevillinger.¹²

Det var grunde som disse, der fik initiativtageren til at se stort på den førerposition, som Historisk Institut i Aarhus havde erhvervet sig inden for dansk senmiddelalder i løbet af 1960’erne og 70’erne for i stedet at satse på at samle de førende forskere fra alle universiteter bag et fremstød for senmiddelalderen som sådan. Planen mandede ud i, at 30 forskere fra Danmark i april 1993 samledes, mens Knut Helle fra Norge havde fået en rolle som observatør og kommentator. Det nye var, at forskerne ikke kun skulle forholde sig til sociale og økonomiske problemstillinger, men også inddrage politik og kirkens forhold. Det var Ingesmans evne til at tænke strategisk og omsætte det i praksis, som her viste sig i større skala.

Publikationen forelå allerede året efter konferencen, redigeret af Ingesman og Jens Villiam Jensen. Bogen var forsynet med en nyttig opdateret bibliografi over relevante kildesamlinger og nyere bidrag til middelalderen. Blandt anmelderne svang en begejstret Ole Fenger sig op til at aflyse enhver krise for middelalderforskningen.¹³ Helge Paludan var i *Den jyske Historiker* mere forbeholden, men roste redaktionen for det høje ambitionsniveau.¹⁴ Michael Venge hilste initiativet velkomment i *Historisk Tidsskrift*, men gav i øvrigt kun en kortfattet karakteristik af de enkelte bidrag.¹⁵

Med den vellykkede modtagelse var det fristende at lade initiativet gentages. I første omgang valgte Per at søge Det humanistiske Forskningsråd om penge til dannelsen af et netværk for senmiddelalderlig forskning, hvilket blev til en realitet i slutningen af 1990’erne. Det var fra denne bevilling, at det andet Sandbjergsymposium blev afholdt i 1997, udgivet i 2000 med Bjørn Poulsen som medredaktør. Konferencen var viet temaet “Danmark og Europa”. Ifølge bogens indledning var det inspireret af Robert Bartletts roste bog *The Making of Europe* fra 1993, men i øvrigt i pagt med tidens almindelige internationalisering. Den tredje og sidste bog i serien blev *Konge, kirke og samfund. De to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder* fra 2007. Dens særkende er det afsluttende synteseprægede indlæg om magtens forhold i senmiddelalderen. Agnes Arnórsdóttir og Bjørn Poulsen var medforfattere, men Ingesmans stemme høres

12 Hybel, Ingesman, Olesen og Poulsen: “Dansk senmiddelalderforsknings fremtid”, 49.

13 Fenger: “Danmark i senmiddelalderen”, 299. Ordvalget er formentlig en replik til Gelting, jf. note 8.

14 Helge Paludan: “Dilettanternes tid?”.

15 Venge: “Danmark i senmiddelalderen”, 516-17.

lige tydeligt. Grundantagelsen er stadigvæk det relativt åbne senmiddelalderlige samfund, men til forskel fra tidligere er der nu mere fokus på dets sammenbrud. Omformningen til et mere hierarkisk tidligt moderne samfund og dets måde at sætte sig selv i scene er rykket frem; altså den statsdannelse, som Ingesman i sine unge år veg uden om, for alene at hellige sig senmiddelalderen.¹⁶

De tre bind står i dag som et symbol på den markante indsats, som Ingesman i disse år udøvede for fremme af dansk senmiddelalderlig forskning. De er præget af respekt for mangfoldigheden i den danske tradition, men også af et ønske om at få periodens udøvere til at tale sammen og finde nye veje. Man kan spørge, hvorfor successen ikke fik lov til at fortsætte? Svaret er nok dobbelt. På den ene side må man ikke underkende den store mængde arbejde, der ligger bag tilrettelæggelsen af symposier og bagefter i udgivelsen af dem som antologier. Det får man et fingerpeg om ved at se, at den første bog var udgivet efter et år, mens den sidste var fem år undervejs. Sagt på en anden måde, så stod den første rapport i centrum for Ingesmans forskning; den sidste var en af flere bolde i luften i en intensiv periode af hans liv.

For det andet var tiden måske ved at løbe fra møderne. Bevægelsen i forskningen blev stadig mere international, og fastholdelsen af en ensidig dansk vinkel var ikke længere så relevant. Under alle omstændigheder kan man iagttage, at Ingesmans utrættelige arbejdsindsats i årene omkring årtusindeskiftet gik mod nye horisonter. Det tidligere omtalte senmiddelalderlige netværk (1995-98), resulterede bl.a. i to større internationale konferencer afholdt i Videnskabernes Selskab. Ved det sidste diskuterede et prominent internationalt panel nye tendenser i forskningen, lidt efter samme model som første Sandbjergsymposium.¹⁷ Og ved Det nordiske Historikermøde i Aarhus i 2001 var Ingesman ansvarlig for en af de store sessioner, der, som traditionen dengang foreskrev, blev udgivet. Her var temaet "europæisering", helt i ånd med det andet Sandbjergsymposium. Det nationale gik altså for Ingesman fra at være det afgørende til at blive en brik i international komparation. Bevægelsen ses endnu tydeligere i disputatsen.

Pavestolen

Ingesmans væsentligste indsats ligger ubetinget i hans arbejde med pavestolen og det retssystem, der holdt middelalderkirken sammen, kanonisk ret. Man kan mene, at dette er et særskilt spor i hans forskning, men måden, det udviklede

16 Ingesman: "Mod en magtudredning".

17 Dahlerup og Ingesman (red.): *New Approaches*, forordet.

sig på, forstås bedst som en udløber af de tidlige kirkeorganisationsstudier. Man kan endda argumentere for, at forløbet bag disputatsens tilblivelse til forveksling ligner guldmedaljeafhandlingen.

Kronologisk begyndte arbejdet med tildelingen af et seniorstipendium ved Institut for Kristendomskundskab/Religionsstudier (1985-88). Det omhandlede Danmarks forhold til pavemagten i årene 1513-36 eller netop de årtier, hvor Reformationen for alvor tog fart. Der var lagt op til et klassisk tema inden for kirkehistorien, og forventningerne har sikkert været store om ny viden på området. Imidlertid kom projektet til at gå helt anderledes. I sommeren 1987 var Ingesman på rejse til Vatikanarkivet i Rom for at undersøge, om alt i sin tid var blevet indsamlet af Johs. Lindbæk i syvbindsværket *Acta pontificum Danica*.¹⁸ Det viste sig selvfølgelig ikke at være tilfældet, og det kunne man have sagt sig selv i Aarhus, da den unge arkivrotte drog afsted. Han ville finde noget. Men at det blev til godt 200 aldrig tidligere anvendte retsprotokoller, væltede læsset. Ingesman så straks potentialet, og i det stille forberedte han sig på at kunne hellige sig fundet fuldt og helt. Det var i det lys, han gik i gang med at afvikle engagementet med Danmarks Kirker og bortforærede ringbindet med de møjsommeligt indsamlede arkivnoter. Nu skulle der nye boller på suppen.

Offentligheden fik første gang noget at vide om fundet med den lille artikel til *Arkiv* i 1989.¹⁹ I forhold til Ingesmans sædvanligvis klare stil er fremstillingen her svingende og dens fokuspunkter ikke altid indlysende forbundet. Det er fuldt forståeligt. Materialet stak i alle mulige retninger. Ingesman var kommet for at udfylde et arkivalisk hul (1513-36) i standardudgivelsen på området, men det, han fandt, dækkede en langt større periode. Dertil kom – og det må han tidligt have erkendt – at det nye fund ikke blot kunne supplere med ny viden, men også være en nøgle til meget af det allerede kendte: fx de juridiske arbejdsgange, som lå i de danske bispedømmer, og som han nok mere end én gang havde undret sig over i arbejdet med ærkesædet.

Til disse spørgsmål føjede sig kildematerialets vanskelige tilgængelighed. De forskellige hænder, der optrådte i protokollerne, skulle kunne læses. Aktstykkerne var skrevet på latin og skulle kunne forstås. Det krævede færdigheder, men de kunne heldigvis erhverves. Værre var sådan set, at den institution, det kom fra, *Rota Romana*, den pavelige højesteret, kun i ringe grad var beskrevet i litteraturen. Dens interne arbejdsgange var knap kortlagt, og dertil kom endnu et mellemlid. Sagerne, som var indsendt fra alle mulige kirkeprovinser, blev i Rom ofte blev fremført af såkaldte kurialer, der kunne bruge dem til egen promovering. For en grundig forsker som Ingesman mindede det om

18 *Acta pontificum Danica. Pavelige Aktstykker vedrørende Danmark 1316-1536.*

19 Ingesman: "Danske processer for den romerske Rota".

hans genvordigheder med specialet. Hvordan kunne han hive ny erkendelse ud af de håndskrevne protokoller uden nøjagtigt at vide, hvor i procesforløbet akterne stammede fra? For at komme dertil, måtte han lave en forundersøgelse af institutionens opbygning, dens arbejdsgange og kontaktheden til dens brugere. Kirkehistorikere derhjemme, der blot gerne ville have ny viden om Danmarks brud med Rom i reformationsårene, kunne bekymret se til, hvordan spørgsmålet langsomt, men sikkert fortonede sig og blev til det rene ingenting.

Manden i centrum, derimod, han nød udfordringen. Her var en opgave, der med afsæt i arkiver kunne levere grundforskning. Tilmed var rammen den evige by. Med andre ord, situationen var noget nær optimal. Carlsbergfondet så tilmed velvilligt på hans ansøgninger, han fik et ophold ved Clair Hall i Cambridge, og med internationale fagfæller kunne kuriens, Rotaens og kanonisk rets irgange endevendes. Hjemme blev hans indsats belønnet med en fastansættelse. Men fast arbejde giver jo ikke mere tid til forskning, snarere tværtimod. For Ingesman var løsningen som altid: at bruge mest muligt af døgnets 24 timer på arbejde. Manden ville til bunds, og det kom han. Støt op gennem halvfemserne tog arbejdet form som en delt undersøgelse: første halvdel med en rekonstruktion af *Rota Romanas* opbygning, anden halvdel med nedslag i sager fra den danske kirkeprovins. I 2001 blev disputatsen indleveret.

Forsvaret i 2003 blev legendarisk. Det foregik i et proppet auditorium, som forsvar helst skal. Rammen var perfekt. Som første opponent optrådte Ingesmans gamle vejleder Troels Dahlerup. Dybest set var der ikke meget at sætte fingeren på for professoren, men det slog sjældent den gamle ræv ud. Kunsten var jo bare at finde et eller andet at lave rænker over. Således gjorde Dahlerup sig lystelig med at sammenligne Ingesmans indsats med forgængeren Johs. Lindbæk. Tegnedes man en graf over mængden af breve, der blev udvekslet mellem Danmark og pavestolen, så havde Lindbæk kunnet vise, at der var en pukkel i slutningen af 1400-tallet. Når Ingesman nu kunne vise, at kontakten blev intensiveret i årene op mod Reformationen, så var der jo dybest set to pukler. Altså måtte det gamle billede af en dromedar opgives og erstattes med en kamel. Dette var med andre ord disputatsens landvinding – han formodede, at præses var enig i denne vurdering!

Irritationen hos Ingesman steg, da anden opponent og formanden for udvalget heller ikke for alvor gik ind i substansen, og ved sit afsluttende indlæg kunne præses hverken styre skuffelsen eller sit til tider heftige temperament. Gyset gik gennem forsamlingen, da han i ret utvetydige vendinger gav udtryk for det nedsatte udvalgs manglende kompetence og internationale udsyn. Ved aftenens mere private fest, hvor der er tradition for, at opponenterne holder tale for præses, begyndte anden opponent sin tale med at oplyse, at han efter forsvaret havde kasseret sin gamle og påbegyndt en ny. Som inspiration havde

han slået op i et tysk leksikon under *demut*, ydmyghed. Herefter forelæste han for præses over indholdet af den gamle dyd. Det var ret elegant.

Episoden fortæller om et væsentligt karaktertræk hos Ingesman. Hans dedikation til forskningen er noget nær absolut. I en samtale formulerede han det sådan, at man kan være nok så meget venner uden for et auditorium, men når man træder ind i det, går sagen forud for alt andet. Inviterede gæsteforskere har, efter at have givet et oplæg, oplevet, at det egentlige først da indtraf, nemlig en dybtgående diskussion. Om den blev hård eller blød, havde alene med kvaliteten af foredraget at gøre. Hvis man ikke er bekendt med Ingesmans dedikation, kan denne kompromisløse holdning let opfattes som andet, end den er. For den berørte selv har det gennem årene ikke gjort arbejdsindsatsen mindre, snarere tværtimod.

Endnu afventer offentligheden publikationen af det nyfundne og omfattende romerske kildemateriale. Det norske og svenske materiale fra samme arkiv, hvis omfang er væsentligt mindre end det danske, er udkommet. Her er kun at håbe, at når Ingesman har læst sit festskrift og sin forskningsprofil, så vil han ufortrødent og med ny energi kaste sig over de 200 spændende retsprotokoller.

De store linjers formidling

Blandt vandrehistorierne på Historisk Institut i Aarhus hører adskillige om Troels Dahlerup. Denne skrev i sine senere år flere større fremstillinger om senmiddelalderen, og da en af dem udkom, skulle han være mødt på arbejdet, og med den ene hånd for panden stønnende have sagt: "Jeg har prostitueret mig!" Helt så dramatisk har Ingesmans entre på denne scene ikke været, men i det stille har hans indsats været betydelig. I de seneste årtier har formidlingsværker, virkeliggjorte som aldrig realiserede, fyldt tungt på hans skrivebord.

Man kan pege på i hvert fald tre kilder til denne interesse. For det første har de mange redaktøropgaver, som Ingesman påtog sig i 1980'erne og 90'erne, givet ham et trænet blik for sprog og fremmet hans evne til at sætte sig ind i helt forskellige emner. For det andet byggede et af de projekter, som han i slutningen af 1980'erne blev involveret i, og som endnu ikke er omtalt, decideret på de lange linjer. Det gjaldt et større dansk forvaltningshistorisk projekt, hvis grundtanke var at få præsenteret en sammenhængende historie om dette.²⁰ Ingesman skulle afdække kirkens rolle, ikke mindst i dens omformning fra

20 Blomquist og Ingesman: *Forvaltningshistorisk antologi*, 9ff. Det var finansieret af Statens humanistiske Forskningsråd og løb fra 1990-95.

statskirke til folkekirke i 1800-tallet. Det var områder, som lå helt uden for hans kernekompetencer, men som ikke desto mindre resulterede i to større artikler. Den ene omhandlede menighedsrådenes dannelse i begyndelsen af det 20. århundrede; den anden nadverritualets tilpasning til nye sundhedsmæssige indsigter, idet man gik fra at anvende fælles kalk til at bruge individuelle bægre. Begge bidrag var med til at åbne hans øjne for de lange linjer i historien.²¹ For det tredje lå der i diskussionen om middelalderens relevans og arbejdet med at få dens forskere til at tale sammen (jf. Sandbjergsymposierne ovenfor) et ønske om at skabe formidlingstiltag for perioden.

En åbenlys lejlighed hertil bød sig med Middelalderåret 1999. Her fik flere års tale om tværvidenskab en folkelig platform at udfolde sig under. Hverken de udøvende forskere eller de indblandede museer var vant til at tænke i fælles fremstød, og så meget mere imponerede var det, at den århusianske arkæolog Jens Vellew fik begge parter til at trække på samme hammel. Tanken var, at borgeren ved at se tilbage på begyndelsen i det sidste år af det gamle årtusinde kunne besinde sig på mødet med det nye. Hvor mange, der fattede det midt i al hurlumhejet, er en anden sag. Det vigtigste her er, at allerede i midten af 90'erne var ønsket om at få skrevet en fælles publikation for middelalderåret blevet formuleret. Den skulle omhandle aspekter af middelalderen, så alle, der ikke kendte noget til tiden, på ét sted kunne få det vigtigste fortalt på en let og introducerende måde. Til denne "grundbog" blev Ingesman valgt som den ene af fire redaktører.²² Han skrev indledningen og hjalp tillige flere af bidragyderne med at få de store linjer frem i deres emne. Bogen var til salg ved årets udstillinger og blev en succes. Første oplag var på 5.000. Andet oplag kom i 2001.

Sideløbende med Ingesmans engagement i middelalderåret, tog han livtag med en anden af historiefagets gamle genrer, nemlig byhistorien. Det var foranlediget af Viborg. Byen ønskede at få en moderne afløser til sin gamle købstadshistorie, og i den nye trebindshistorie, hvoraf det første bind udkom i 1998, var Ingesman den, der skulle skrive om stiftsbyens gamle domkapitel og dets administrative rolle. Resultatet blev en klar fremstilling af et emne, han var dybt fortroligt med, og som i dag står som den bedste indføring, der findes på området.²³ Endvidere bidrog han med en fremstilling af byens reformationshistorie, hvis ikon var Hans Tausen.²⁴

Per Ingesman var begyndt som historiker med sans for det senmiddelalderlige samfunds åbne karakter. Men han var endt som kirkehistoriker med

21 Ingesman: "Kirkeforfatning, menighedsråd eller præstevalg"; Blomquist og Ingesman: "Tro, viden og politik".

22 Ingesman, Kjær, Madsen og Vellew (red.): *Middelalderens Danmark*. Se forordet.

23 Ingesman: "Bispestaden Viborg".

24 Ingesman: "På vej mod Reformationen".

blik for dens kulturbærende betydning. Det var en udvikling, der gav mod og lyst til selv at formulere nye projekter. Ingesman så, at mens historiefaget havde en tradition for at omskrive eller genskrive danmarkshistorien for hver ny generation, så havde kirkehistorikerne ikke noget lignende. Det autoritative værk om den danske kirke var blevet skrevet i 1950'erne og ind i 1960'erne, men meget havde ændret sig siden dengang. Kirken var ikke længere en selvfølgelig del af en dansk identitet. Det var her, Ingesman i begyndelsen af det nye årtusinde undfangede ideen om at skrive en helt ny fremstilling, som i brede linjer skulle centrere sig om kristendommens betydning for det danske samfund. Målet var ti bøger om kristendommens kulturhistorie i Danmark, skrevet af de bedste folk inden for de mange fag, som havde berøring med kirken i deres forskning.

Det var en ambitiøs plan. Forbilledet var fransk. Ingesman indkaldte et udvalg af forskere fra de vigtigste fag for sammen med dem at gennemtænke ideens virkeliggørelse. Når den var omsat til et praktisk format, var det tanken at søge forskellige fonde om midler til projektets virkeliggørelse. Det sidste skete imidlertid aldrig, for emnet var ømtåleligt. Ikke blot i Danmark, men i hele Europa diskuteredes det livligt i disse år, hvad Europas rødder var. Alle anerkendte her kristendommens store betydning for kontinentet, men ikke alle var overbeviste om, at det var en god ide at betone det frem for andre forhold, såsom antikkens tænkning eller oplysningstidens menneskerettigheder. Sagt mere direkte viste det sig umuligt at skaffe midler til bogprojektet, om end mange bedyrede deres velvilje. Efter års arbejde måtte planen slet og ret arkiveres. Der var således grænser for, hvad selv en ihærdig, målbevidst og succesfuld forsker kunne få gennemført.

Forgæves havde arbejdet dog ikke været. I andet regi kunne dele af de mange ideer genbruges. Det gjaldt en oversigtlig kirkehistorie, og det gjaldt en ny serie af pragtbøger om toneangivende strømninger indenfor kulturhistorien. Begge platforme skal kort omtales.

Inden for faget kirkehistorie havde man længe været i bekneb for en up to date fremstilling, der kunne bruges i undervisningen. Af ældre fremstillinger var der mange, men de var præget af enten stor dogmatisk selvbevidsthed eller af en længde, der ikke længere svarede til disciplinens pensum i studieordningerne i København og Aarhus. Projektet om en ny og i fællesskab produceret grundbog var blevet søsat ad flere omgange, men i 2012 kunne man omsider fremvise et færdigt produkt. Det blev en godt 1.500 sider lang fremstilling, som havde indarbejdet den nordiske kirkehistorie som en del af den større europæiske. Ingesman var givet ansvaret for middelalderen. Den gamle foragt for pavestolen var her afløst af en sober indføring i dens afgørende betydning

både på kort og lang sigt.²⁵ Fremstillingen er præget af overblik og dygtig udvælgelse, og den er skrevet letforståelig, da redaktionens ønske var, at værket også måtte finde brug i studiekredse.

I forhold hertil var det andet formidlingstiltag af mindre omfang. Men dets tidsmæssige forbrug blev på sigt ikke desto mindre betragteligt. På mange måder var det udsprunget af det arbejde, som Ingesman havde leveret til Middelalderåret 1999. I 2006 forsøgte en kreds af forskere sig med et landsdækkende renæssanceår, og selv om gruppen bag selv ønskede at skrive en bog om perioden med inspiration fra Middelalderårets publikation, gik også Aarhus Universitetsforlag konkurrerende ind i forberedelserne. På forlaget havde man bemærket, hvordan Middelalderårets grundbog havde solgt godt. Der var med andre ord et marked for oversigtsværker over populære perioder og strømninger. Seriens særkende skulle være det veludstyrede og indbydende. I første omgang bidrog Ingesman i 2006 til begge værker om renæssancen uden at påtage sig egentlige redaktøropgaver, men i længden formåede han ikke at holde sig uden for, lille som miljøet er i Aarhus. I 2010 blev han således medredaktør på værket om *Middelalderens verden* og igen i 2017 for de to store bind om *Reformationen* i hhv. Europa og Danmark.²⁶

Reformationen

Det har næppe undgået nogens opmærksomhed, at Ingesman har forsøgt at holde Reformationen ud fra sig i strakt arm. I begyndelsen lå den der som en begivenhed, der overskyggede og fordrejede senmiddelalderen, men med tiden blev den i den oversigtlige kirkehistorie til noget i senmiddelalderen forankret og ikke fritsvævende. I længden var det umuligt for en kirkehistoriker at holde sig borte fra den, og omkring årtusindeskiftet var han klædt på til at træde ind på scenen. Det skete afgrænset, ja næsten strategisk. Når man åbner en dør, skal man vide, hvad man vil, for ellers kan man lige så godt blive uden for, synes den enkle analyse at lyde.

Måden at nærme sig Reformationen på i de tidlige værker var historio-grafisk. I licentiatafhandlingen fra 1985 var der således alvorlige hip til P.G. Lindhardtts måde at bedrive kirkehistorie på, tidehvervsk som den var.²⁷ Da

25 Ingesman: "Middelalderen".

26 Høiris og Ingesman (red.): *Middelalderens verden*; Høiris og Ingesman (red.): *Reformationen. 1500-tallets kulturrevolution*.

27 Ingesman: *Den lundensiske Kapitelsgejstlighed*, indledningen. For Lindhardtts gøre grin med middelalderen, se fx hans bidrag til *Den danske kirkes historie*, III, "Det religiøse liv i senmiddelalderen".

Ingesman nogle år senere gav sig i kast med den grundtvigianske måde at skrive kirkehistorie på, fik han øjnene op for en mere nuanceret tilgang til middelalderen, men hans skarpe blik så også, at traditionens stadige dvælen ved forholdet mellem kirke og stat et langt stykke hen ad vejen afspejlede 1800-tallets egen udfordring.²⁸ Det var med til at klargøre Ingesmans eget standpunkt. For ham som uddannet historiker var kategorien "samfund" vigtigere end "staten", og det blev begivenhedernes afsmittende effekt på samfundet, som havde hans interesse. Følgelig måtte kirken og dens handlinger ikke kun ses som vigtige i forhold til de troende eller troen, som den kirkehistoriske overlevering foreskrev, den måtte også måles på dens samfundsmæssige aftryk.

Dette synspunkt afspejler sig klart i Ingesmans bidrag til *Danmark i Renæssancen* fra 2006. Her havde han fået til opgave at skrive et af de store brede afsnit og introducere kirkens overordnede rolle i tiden 1500-1650. Han tog udgangspunkt i det af den tyske historiker Heinz Schilling lancerede begreb konfessionalisering. Begrebet forholder sig til en proces, som begyndte, da reformationstidens nye bekendelseskirker skulle omsættes til praksis. I middelalderen havde der været to øvrigheder, kirken og kongen, men ved Reformationen i 1536 smeltede de sammen. Kirken blev statskirke, og staten overtog kirkens gamle mål, og skulle nu understøtte troen og sikre ret gudstjeneste og lære. "I forhold til samfundet var tidens nye stat kendetegnet af en ambition om at opdrage alle til lydige undersåtter og gode kristne – hvad der betragtedes som ét og samme."²⁹ Derved blev bestræbelserne mod øget disciplinering det egentligt nye.

I flere sammenhænge har Ingesman kaldt omskabelsen af reformatorerens intentioner for statens nye og afgørende *projekt* i 1500- og 1600-tallet.³⁰ Til projektet hørte bl.a. en stigende sakralisering af kongens embede, som gav monarken den nødvendige autoritet. Set fra en kirkehistorisk vinkel betød denne teori en ny opmærksomhed på Reformationens virkning i bredere forstand, og for historikerne blev det en påmindelse om, at statsdannelsen ikke kun blev fremmet ved højere skattetryk, bureaukratisering og dyrere militær. Den ideologiske side var mindst lige så vigtig. Den nedarvede foragt for religion fra Erslev og Arup blev atter en gang udfordret.

Når Ingesman således propaganderede for konfessionalisering som begreb, blev det ham magtpåliggende at vise, at Danmark fuldt ud levede op til de forhold, som ifølge Schilling kendetegnede den. Begrebet var som sådan opstået i en tysk sammenhæng, og til forskel fra Danmark var der her til stadighed kamp

28 Ingesman: "Radikalisme og religion", 60.

29 Ingesman: "Fromhed styrker rigerne", 130.

30 Ingesman: "Kirke, stat og samfund", her specielt 70ff.

om, hvilken konfession de forskellige territorialstater ville antage. I Danmark var der aldrig rigtig andre bud end den evangelisk-lutherske konfession. I en tysk artikel gennemgik Ingesman derfor den danske udvikling fra Freden i Speyer i 1544 frem til 1645, og argumenterede for, at de træk, som Schilling krævede skulle være til stede for at tale om en konfessionalisering, også sås i en dansk sammenhæng.³¹ Det gjaldt især herskersfærens sakralisering, styrkelsen af den verdslige øvrighed, styrkelse af en national identitetsopbygning og udenrigshandlens påvirkning af konfessionen.³² Christian IVs valgsprog "Fromhed styrker rigerne" udtrykte tankegangen enkelt og klart.

Derimod har Ingesman på et andet punkt imødegået Schilling. Denne antog nemlig, at konfessionaliseringen alene udsprang af reformationstidens bekendelseskirker, ganske som begrebet udsiger. Imidlertid kan man med rette overveje, om disciplineringsimpulset ikke er ældre og stammer fra middelalderkirken. Denne kritik tager dels afsæt i kendskabet til de mange dispensationsansøgninger til *Rota romana*, som Ingesman havde undersøgt i disputatsen, dels i de tidlige studier af ærkesædet. I en stor artikel fra den sidste af Sandbjergrapporterne, formulerede Ingesman denne kritik af Schilling og fremlagde som dokumentation fremfundne bøderegistre fra Skåne og Bornholm fra før Reformationen. Regnskaberne viste, at ærkebispens official fik ganske betragtelige summer ind fra bondebefolkningen, når sager som ægteskabsbrud, hor, lejemål før ægteskab, incest og voldtægter blev forhandlede med parterne og afsluttet.³³ Selv om disse blev afviklet indenfor rammerne af kanonisk ret, viste de en lige så tydelig disciplinering som efter 1536, plæderede Ingesman for. Han strammede endda tonen ved at placere det fremfundne materiale som hørende hjemme i den milde afdeling. Fra stadsretterne findes væsentlig stærkere bestemmelser om lignende overtrædelser, herfra er blot ingen konkrete sager overleveret.

I de senere arbejder har konfessionaliseringen og den kriminalisering af synd, som altså var begyndt i senmiddelalderen, været en rød tråd. Det gjaldt hans bidrag til det spektakulære nummer af *Kritik*, hvor Frederik Stjernfelt på lederplads sammenligner Luther med Bin Laden, for sådan måtte bl.a. Ingesmans bidrag læses, hvis det alene blev sat ind i en moderne optik.³⁴ Den velkridtede bane fra før Reformationen, som Ingesman atter her understregede, kunne den usaglige debattant ikke bruge, så den blev fortiet. Derudover drejer

31 Ingesman: "Staat, Kirche und Konfessionalisierung".

32 Ibid., 172-77.

33 Ingesman: "Kirkelig disciplin og social kontrol". De mere end 100 sager er vedhæftet som bilag. For et andet synspunkt se Morten Kjær & Helle Vogt: "Ret og Reformation".

34 Ingesman: "Skriften, Loven og Sværdet". Se også Ingesman: "I sæk og aske".

det sig om flere bidrag møntet på et udenlandsk publikum om den danske konfessionalisering med vægt på bl.a. visitationer.³⁵

Ingesmans påvisning af kontinuitet hen over 1536 på det retlige felt er vigtig af flere grunde. For det første er der en tilbøjelighed til, om ikke andet i formidlingsværker, at fremhæve periodiseringsskellet mellem middelalderen og nyere tid alt for absolut. Herved bliver reformation og renæssance til et af historiens store øjeblikke. Virkeligheden var naturligvis mere nuanceret. Og der skal forskere, som kender både tiden før og efter 1536 som Ingesman til at få denne kontinuitet beskrevet og formidlet. For det andet er det ved samarbejdet mellem forskellige forskningsgrene, at forståelsen af Reformationens betydning for det danske samfund for alvor kommer frem.

Afslutning

Det er umuligt i en gennemgang af en forskningsindsats at få det hele med. Ikke mindst når personen i centrum har været så flittig, som Per Ingesman har. Det er en imponerende arbejdspræstation, han har leveret; allround, men også specialist; jordnær og konkret, men også med blik for ideernes afgørende betydning; en kender af danske forhold, men også velbevandret i det europæiske.

Man skal forny for at bevare. Ingesman er rundet af en lang tradition i dansk historieskrivning, men han indså tidligt, at skulle den bevares, måtte den følge med tiden. Her har han virket for at få samtalen mellem de mange specialister inden for middelalder og renæssance til at lykkes. Grænserne mellem Historie og Kirkehistorie er i dag helt anderledes end blot for en generation siden. Her har Ingesmans forskning været med til at vise vejen. Ved et første og hurtigt øjekast kan den virke som afgrænset og snæver, men i dens implikationer og kontekst rører den ved meget centrale overvejelser for forståelsen af 1500-tallets forandringer. Her er meget for kommende forskning at bygge videre på.

Litteratur og publicerede kilder

Acta pontificum Danica. Pavelige Aktstykker vedrørende Danmark 1316-1536, L. Moltesen,

Alfr. Krarup og Johs. Lindbæk (udg.), I-VII, København 1904-43.

Andersen, Aage, Per Ingesman og Erik Ulsig (red.): *Festskrift til Troels Dahlerup på 60-årsdagen den 3. december 1985*, Aarhus: Arusia – Historiske Skrifter, 1985.

Blomquist, Helle og Per Ingesman (red.): *Forvaltningshistorisk antologi*, København: Jurist- og Økonomiforbundet, 1993.

35 Ingesman: "Reformation and Confessionalisation". I bind 2 af samme værk, Ingesman: "Visitations as an Instrument of Discipline", 205-235.

- Blomquist, Helle og Per Ingesman: "Tro, viden og politik. Et sammenstød mellem sundheds- politik og kirkepolitik i begyndelsen af det 20. århundrede", *Historiel/Jyske Samlinger*, 19, 4, 1993, 672-707.
- Dahlerup, Troels og Per Ingesman (red.): *New Approaches to the History of Late Medieval and Early Modern Europe: Selected Proceedings of Two International Conferences at The Royal Danish Academy of Sciences and Letters in Copenhagen in 1997 and 1999*, København: The Royal Danish Academy of Sciences and Letters, 2009.
- Fenger, Ole: "Danmark i senmiddelalderen", *Historie*, 1995, 288-299.
- Gelting, Michael H.: "Mellem udtørring og nye strømninger", *Fortid og Nutid*, 32, 1985, 1-12.
- Hybel, Nils, Per Ingesman, Jens E. Olesen og Bjørn Poulsen: "Dansk senmiddelalderforsknings fremtid", *Fortid og Nutid*, 1, 1995, 48-54.
- Ingesman, Per: *Den lundensiske kapitelsgejstlighed i senmiddelalderen*, upubliceret licentiatsafhandling, Aarhus Universitet, 1985.
- Ingesman, Per: "Det lundensiske officialembede". I Aage Andersen, Per Ingesman, Erik Ulsig (red.): *Festskrift til Troels Dahlerup på 60-årsdagen den 3. december 1985*, Aarhus: Arusia – Historiske Skrifter 1985, s. 65-90.
- Ingesman, Per: "Sankt Jørgens alter i Lund som kaldes Svendalteret". I Poul Enemark, Per Ingesman og Jens Villiam Jensen (red.): *Kongemagt og samfund i middelalderen: festskrift til Erik Ulsig på 60-årsdagen 13. februar 1988*, Aarhus: Arusia – Historiske Skrifter, 1988, 259-285.
- Ingesman, Per: "Danske processer for den romerske Rota. Omkring et fund i Vatikanarkivet", *Arkiv* 12, 3, 1989, 170-82.
- Ingesman, Per: *Ærkesædets godsadministration i senmiddelalderen*, Lund: Lund University Press, 1990.
- Ingesman, Per: "Middelalderens danske bispesegl og deres heraldik". I Tommy P. Christensen (red.): *Slægter – skjolde – steder. Festskrift til Knud Prange*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1991, 101-26.
- Ingesman, Per: "Radikalisme og religion i dansk middelalderforskning: en fagtraditions magt i historiografisk lys", *Fønix*, 16, 1, 1992, 45-62.
- Ingesman, Per: "Kirke og ejendom i dansk senmiddelalder eller Historien om en tro godsforvalter". I Carsten Bach-Nielsen, S. Gregersen, Per Ingesman og N. Jørgensen (red.): *Ordet, kirken og kulturen. Afhandlinger om kristendoms historie tilegnet Jakob Balling*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 1993, 141-164.
- Ingesman, Per: "Kirkeforfatning, menighedsråd eller præstevalg". I Helle Blomquist og Per Ingesman (red.): *Forvaltningshistorisk antologi*, København: Jurist- og Økonomiforbundet, 1993, 209-228.
- Ingesman, Per: "Det historiografiske traditionsbegreb- og dets anvendelse på dansk kirkehistorisk skrivning". I Carsten Bach-Nielsen og Per Ingesman (red.): *Kirken aflevende stene. Den grundtvigske tradition i dansk kirkehistorisk skrivning*, Frederiksberg: Anis, 1994, 9-22.
- Ingesman, Per: "Bispestaden Viborg". I H.R. Lauridsen og L. Munkøe (red.): *Viborgs historie, 1: Oldtid-1726*, Viborg: Viborg Kommune, 1998, 72-84.
- Ingesman, Per: "På vej mod Reformationen". I H.R. Lauridsen og L. Munkøe (red.): *Viborgs historie, 1: Oldtid-1726*, Viborg: Viborg Kommune, 1998, 179-220.
- Ingesman, Per: "Kirke, stat og samfund i historisk perspektiv". I Per Ingesman og Tim Knudsen (red.): *Den nordiske protestantisme og velfærdsstaten*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2000, 65-86.

- Ingesman, Per: "Fromhed styrker rigerne". I Carsten Bach-Nielsen, Johan Møhlenfeldt Jensen, Jens Vellev og Peter Zeeberg (red.): *Danmark og renessancen 1500-1650*, København: Gads Forlag, 2006, 130-145.
- Ingesman, Per: "Kirkelig disciplin og social kontrol i senmiddelalderens danske bondesamfund". I Agnes S. Arnórsdóttir, Per Ingesman og Bjørn Poulsen (red.): *Konge, kirke og samfund: de to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2007, 329-380.
- Ingesman, Per: "Mod en magtudredning for det danske samfund i senmiddelalderen". I Agnes S. Arnórsdóttir, Per Ingesman og Bjørn Poulsen (red.): *Konge, kirke og samfund: de to øvrighedsmagter i dansk senmiddelalder*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2007, 557-582.
- Ingesman, Per: "I sæk og aske: Bodens historie og betydning i middelalderen". I Per Ingesman og Ole Høiris (red.): *Middelalderens verden. Verdensbilledet, tænkningen, rummet og religionen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2010, 283-303.
- Ingesman, Per: "Skriften, Loven og Sværdet: Mosaik lovs indflydelse på dansk retsudvikling efter Reformationen", *Kritik*, 195, 2010, 12-20.
- Ingesman, Per: "Staat, Kirche und Konfessionalisierung im früneuzeitlichen Dänemark (1545-1645)". I Martin Krieger og Joachim Krüger (red.): *Regna firmat pietas. Staat und Staatlichkeit im Ostseeraum. Festgabe zum 60. Geburtstag von Jens E. Olesen*, Greifswald: Ernst-Moritz-Arndt-Universität, 2010, 169-184.
- Ingesman, Per: "Middelalderen". I Per Ingesman og Nils Arne Pedersen (red.): *Kirkens Historie*, I, København: Hans Reitzels Forlag, 2012, 311-780.
- Ingesman, Per: "Reformation and Confessionalisation in Early Modern Denmark". I Lars Iver Hansen, Rognald H. Bergesen og Ingebjørg Hage (red.): *The Protracted Reformation in Northern Norway: Introductory Studies*, Stamsund, 2014, 29-48.
- Ingesman, Per: "Visitations as an Instrument of Discipline in Early Modern Denmark". I Sigrun Høgetveit Berg, Rognald Heiseldal Bergesen og Roald E. Kristiansen (red.): *The Protracted Reformation in Northern Norway. Vol 2: Towards a Protestant North*, Hannover: Wehrhahn Verlag, 2016, 205-235.
- Ingesman, Per og Ole Høiris (red.): *Middelalderens verden. Verdensbilledet, tænkningen, rummet og religionen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2010.
- Ingesman, Per og Ole Høiris (red.): *Reformationen. 1500-tallets kulturrevolution*, I-II, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2017.
- Ingesman, Per og Jens Villiam Jensen (red.): *Danmark i senmiddelalderen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 1994.
- Ingesman, Per, Ulla Kjær, Per Kr. Madsen og Jens Vellev (red.): *Middelalderens Danmark: Kultur og samfund fra trosskifte til reformation*, København: Gads forlag, 1999.
- Kjær, Morten og Helle Vogt: "Ret og Reformation. Dansk retshistorisk status ved 500-året for Luthers 95 teser", *Ugeskrift for Retsvesen*, 36, 2017, 321-31.
- Lindhardt, P.G.: "Det religiøse liv i senmiddelalderen". I Niels Knud Andersen og P.G. Lindhardt (red.): *Den danske Kirkes Historie*, 3, København: Gyldendal, 1965.
- Paludan, Helge: "Dilettanternes tid? – en konferencerapport fra 1990erne læst i lyset af 1950ernes kontrovers om middelalderhistorisk faglighed", *Den jyske historiker*, nr. 75-76, 1994, 40-56.
- Program Historia Efterår*, Aarhus, 1978.
- Program Historia Efterår*, Aarhus, 1982.
- Venge, Michael: "Per Ingesman og Jens Villiam Jensen (red.): Danmark i senmiddelalderen. Århus, Aarhus Universitetsforlag 1994", *Historisk Tidsskrift*, 16, 4, 1995, 516.